

Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Kirjallinen asiantuntijalausunto

21.4.2021

Eduskunta
Perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

**Asia: HE 241/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle
hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja
terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen
uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan
paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan
mukaisen ilmoituksen antamiseksi**

Viite: Perustuslakivaliokunta torstai 22.4.2021 klo 10.00 / HE 241/2020 vp /
Asiantuntijapyyntö

Vammaisfoorumi ry kiittää eduskunnan perustuslakivaliokuntaa mahdollisuudesta tulla kuultavaksi valiokunnan käsitellessä sote-uudistusta koskevaa hallituksen esitystä. Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi ottaa esitettyihin lakiehdotuksiin kantaa vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien valossa ja erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) sekä keskeisimpien perusoikeuksien näkökulmasta.

Yleistä

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on varmistettava kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vammaisille henkilöille kuuluvat täysimääräisesti

kaikki perus- ja ihmisoikeudet. Kenenkään perus- ja ihmisoikeuksia ei voida rajoittaa hänen vammaisuutensa perusteella. Suomi on lisäksi sitoutunut YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 27/2016, myöhemmin vammaissopimus). Sen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen ja yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksista käy ilmi, että vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisessa on Suomessa paljon puutteita.

Vammaisfoorumi kannattaa ehdotettua sääntelyä, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu ja rahoitusvastuu siirtyvät kunnilta ja kuntayhtymiltä yhdelle vastuutaholle, joka on merkittävästi nykyisiä vastuutahoja kantokykyisempi. Esitys luo edellytykset parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja kaventaa pitkällä aikavälillä alueellisia ja väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja. Järjestäjien koon kasvattaminen vahvistaa järjestäjien kantokykyä, henkilöstövoimavaroja sekä järjestämiseen tarvittavaa osaamista.

Sote-palvelut liittyvät keskeisesti monien perus- ja ihmisoikeuksien, kuten yhdenvertaisuuden sekä riittävien sosiaali- ja terveystalveluiden toteuttamiseen. Esityksessä perustellusti säädetään näihin liittyvien oikeuksien toimeenpano julkisen vallan järjestämisvastuulle. Uudistuksen integraatiotavoite sekä sote-palveluiden kokoaminen isommille toimijoille, valtion ohjausvallan rinnalla, on kannatettava. Sote-uudistuksen onnistumisen edellytyksenä ovat riittävästi turvatut resurssit ja vahva valvonta, jota omavalvonta ei voi korvata.

Vammaisoikeudellinen perus- ja ihmisoikeuskonteksti

Vammaiset ihmiset kohtaavat säännönmukaisesti päivittäin niin välillistä kuin välitöntä syrjintää. Vammaisfoorumi kiinnittää erityistä huomiota perustuslain (731/1999) 6 §:n. Useat syrjintämekanismit seuraavat siitä, etteivät yhteiskunnan rakenteet kykene tunnistamaan vammaisten ihmisten tarpeita ja samalla noudattamaan voimassa olevia vammaisten ihmisten oikeuksia turvaavia säännöksiä. Hallintorakenteiden osalta keskeisenä ongelmana on rakenteellinen syrjintä.

Esityksessä olevalla lainsäädäntökokonaisuudella tulee olemaan merkittävä vaikutus rakenteellisen syrjinnän ehkäisyssä tai sen ylläpitäjänä. Siksi esityksen tulisi nykyistä paremmin ja tehokkaammin kyetä puuttumaan ja parantamaan nykytilaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetulta saatujen tietojen perusteella vammaisten ihmisten kohtaama syrjintä kasvaa edelleen, ja vuonna 2020 vammaisten kohtaama syrjintä oli yleisintä sote-palveluissa ja kasvua oli 55 %.

Rakenteellisen syrjinnän ehkäiseminen tukee vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Perustuslaissa säädetään yhdenvertaisuudesta, johon sisältyy yhdenvertaisuus lain edessä sekä kiello ilman hyväksyttävää perustetta asettaa ketään eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Perustuslain säännöstä yhdenvertaisuudesta ja syrjinnän kiellosta täsmennetään erityisesti lailla naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta

(609/1986, tasa-arvolaki) ja yhdenvertaisuuslailla (1325/2014). Välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen vammaisilta henkilöiltä sekä ohje tai käsky syrjiä.

Vammaisfoorumi kiinnittää erityistä huomiota vaatimukseen vammaisten ihmisten positiivisesta erityiskohtelusta, jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistäminen taikka syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäiseminen tai poistaminen, jota ei ole pidettävä syrjintänä. Julkisen vallan on perustuslain 22 §:n mukaisesti turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Lausunnossamme otamme laajasti kantaa myös yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26 ja 27/2016; YK:n vammaisyleissopimus, vammaisyleissopimus). Vammaisyleissopimus on voimassa olevaa kansallista lainsäädäntöä. Ratifioituaan sopimuksen Suomen valtio on sitoutunut turvaamaan sopimuksessa määritellyt oikeudet. Sopimuksen mukaisesti viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan ottaa huomioon vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen ja edistäminen. Vammaisyleissopimus koostuu 50 artiklasta.

Vammaissopimuksen valtioille asettamat keskeisimmät yleiset velvollisuudet ovat seuraavat, jotka tulee myös huomioida läpileikkaavasti sote-esityksessä:

- "Sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan, kaikki asianmukaiset, myös lainsäädännölliset, toimet voimassa olevien vammaisia henkilöitä syrjivien säädösten, määräysten, tapojen ja käytäntöjen muuttamiseksi tai poistamiseksi" (4 artiklan Yleiset velvoitteet 1 kappaleen b kohta),
- "Laadittaessa ja toimeenpantaessa lainsäädäntöä ja politiikkoja, joilla tätä yleissopimusta pannaan täytäntöön, sekä muissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa sopimuspuolten tulee neuvotella tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa ja aktiivisesti osallistaa heidät, mukaan lukien vammaiset lapset, heitä edustavien järjestöjen kautta" (4 artiklan Yleiset velvoitteet 3 kappale),
- "Sopimuspuolet kieltävät kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaavat vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta" (5 artiklan Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus 2 kappale),
- "Yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistakseen kohtuullisten mukautusten tekemisen" (5 artiklan Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus 3 kappale),
- "Sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet; a) joilla kehitetään ja saatetaan voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia vähimmäisstandardeja ja -ohjeita ja valvotaan niiden täytäntöönpanoa; b) varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta" (9 artikla Esteettömyys ja saavutettavuus 2 kappale),
- "Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että: vammaisten henkilöiden

saatavissa on valikoima kotiin annettavia palveluja sekä asumis- ja laitospalveluja sekä muita yhteiskunnan tukipalveluja, mukaan lukien henkilökohtainen apu, jota tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä” (19 artikla Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä b kohta),

- ”Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön, muun muassa varmistamalla, että: koko väestölle tarkoitetut yhteisön palvelut ja järjestelyt ovat vammaisten henkilöiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa ja vastaavat heidän tarpeitaan.” (19 artikla Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä c kohta),
- ”Sopimuspuolet tunnustavat, että vammaisilla henkilöillä on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella.” (25 artikla Terveys).

Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Yleissopimus takaa vammaiselle henkilölle oikeuden elää itsenäisesti osana yhteisöä. Peruspalveluiden tulee olla vammaisen henkilön saavutettavissa. Tarvittaessa tulee olla saatavilla myös yksilöllisiä erityispalveluita.

Perusoikeuksia turvaavina tärkeimpinä alemman tasoisina säännöksinä ovat erityislainsäädäntöön kuuluvat laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987, vammaispalvelulaki), laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977, kehitysvammaisten erityishuoltolaki) sekä laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista (133/2010, tulkkauspalvelulaki).

Vammaispalvelut merkitsevät positiivista erityiskohtelua, joiden kautta luodaan tosiasiallinen yhdenvertaisuus vammaisten ihmisten ja muun väestön välillä. Sote-palveluita ei voida tarkastella vammaisten ihmisten kohdalla keskimääräisen maakunnan asukkaan näkökulmasta eikä kylmä keskiarvo luo oikeudenmukaisuutta tai osallisuutta hyvinvointialueilla.

Vammaisten ihmisten perusoikeuksien toteutumisen kannalta keskeisin säännös on perustuslain 19 §, jossa säädetään oikeudesta sosiaaliturvaan. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Pykälän 1 momentilla on tärkein ja välitön oikeusvaikutus vammaispalveluiden subjektiivisiin oikeuksiin. Tällaisia ovat vammaispalvelulain välttämättömään hoivaan ja huolenpitoon liittyvät erityispalvelut subjektiivisina oikeuksina, kuten henkilökohtainen apu ja vaikeavammaisten palveluasuminen. Samoin kehitysvammaisten erityishuollon perusteella järjestettävät asumisen ja terveydenhuollon palvelut. Pykälän 3 momentissa säädetään julkiselle vallalle velvoite turvata siten kuin lailla tarkemmin säädetään jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä. 3 momentilla on suora vaikutus muiden vammaispalveluiden toimeenpanoon niin vammaispalveluiden, kuin kehitysvammaisten erityishuollon palveluissa. Tärkeää on turvata myös riittävät kuntoutus- ja apuvälinepalvelut

vammaisille ihmisille. Yksilölliset, oikea-aikaiset ja riittävät kuntoutus- ja apuvälinepalvelut ennaltaehkäisevät muiden erityispalveluiden tarvetta ja ovat näin myös ennaltaehkäiseviä toimia samalla, kun ne lisäävät yhdenvertaisuutta ja osallisuutta elämässä.

Kaikkienensa perustuslain 19 §:n 1 ja 3 momenteilla turvataan laaja-alaisesti kaikkia keskeisimpiä vammaisten ihmisten perusoikeuksia sekä erityisesti perustuslain 6 §:n sisältämän vaatimuksen oikeudellista yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon toteutumista. Ilman vammaispalveluiden toteutumista sille asetettujen oikeudellisten perusteiden mukaisesti eivät myöskään vammaisten ihmisten perusoikeudet palveluista riippuvaisina toteudu. Palveluiden kiinteä yhteys yhdenvertaisuuteen tulee nähdä myös sote-uudistuksessa nykyistä vahvemmin eikä vammaisia ihmisiä tule asettaa eri asemaan sote-rakenteessa vammaisuudesta aiheutuvien erityisten tarpeiden johdosta.

Yhdessä perustuslain 6, 19 ja 22 §:n asettavat julkiselle vallalle velvollisuuden ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden ja riittävien palvelujen saatavuuden kannalta ongelmallisen kehityksen muuttamiseksi ja perusoikeuksien turvaamiseksi.

Esitämme lausunnossamme kaksi merkittävää perus- ja ihmisoikeudellista ongelmakohtaa ehdotetussa säätelyssä vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta; esteettömyys ja saavutettavuus sekä osallisuuden ja vaikuttamistoimielinten osalta hyvinvointialueen vammaisneuvostot. Lisäksi nostamme esille kolme muuta vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksiin vaikuttavaa seikkaa, jotka vaativat edelleen perustuslakivaliokunnan jatkoarviointia tarvittavine toimenpide-ehdotuksineen, jotta vammaisten ihmisten oikeudet tulisivat varmistetuksi sote-rakenteissa tulevaisuudessa nykyistä paremmin.

Hyvinvointialueiden palvelujen saavutettavuus ja esteettömyys

Vammaisfoorumi toteaa, että esteettömyys ja saavutettavuus tulisi näkemyksemme mukaan kirjata velvoittavavammaksi ja läpileikkaavammaksi esitykseen vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi inkorporoida esityksessä kautta linjan.

Vammaisten ihmisten asiakkuus sote-palveluissa toteutuu tai jää toteutumatta riippuen sen rakenteiden saavutettavuudesta ja esteettömyydestä. Tämä koskee niin hallinto- kuin fyysisiä rakenteellisia ratkaisuja. Tällä hetkellä vammaisten ihmisten osallisuus yhteiskunnan eri toimintoihin, täysvaltainen yhteiskunnan jäsenyys ja asiakkuus sote-palveluissa ei toteudu yhdenvertaisesti, koska rakenteet eivät kykene vastaamaan tai tunnistamaan vammaisten ihmisten erityisiä tarpeita.

Nyt käsittelyssä olevalla lakiesityksellä luodaan rakenteita ja edellytyksiä, jotka nimenomaan oikeudellisesti asettavat ehtoja toimijoille sekä toimintaympäristölle. Säännösten tulee turvata yhdenvertaisesti kaikkien kansalaisten oikeudet. Vammaisten ihmisten oikeudet eivät toteudu sote-uudistuksen tavoitteiden mukaisesti; hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen, yhdenvertaisten ja laadukkaiden sosiaali- ja terveys- sekä pelastustoimen palveluiden turvaaminen palveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden turvaaminen sekä kustannusten kasvun hillitseminen, jos esityksessä ei huomioida nyt esitettyä vahvemmin

esteettömyyttä ja saavutettavuutta edellyttäviä vaatimuksia. Esitys ei myöskään tällöin vastaisi vammaisleissopimusta.

Vammaisfoorumi toteaa, että esteettömyys on kirjattava esitykseen velvoittavaksi. Pelkkä esteettömyyden edistäminen ei ole riittävää. Esitetyn sote-järjestämislain 4 §:n 2 momenttia koskevaa säädöstä tulee vahventaa lain tasolla ja muuttaa siten, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttaminen säädetään esteettömäksi. Tätä edellyttävät myös vammaisyleissopimuksen 9 artikla esteettömyyden osalta sekä yleissopimuksen yleistavoitteet¹.

¹ Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2 (2014) artikla 9 Esteettömyys ja saavutettavuus: Yleissopimuksen 9 artiklassa selvästi vahvistetaan esteettömyyden ja saavutettavuuden olevan edellytyksiä sille, että vammaiset henkilöt voivat elää itsenäisesti, osallistua yhteiskuntaan täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti sekä nauttia rajoittamatta kaikista ihmisoikeuksistaan ja perusvapauksistaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Yleissopimuksen 9 artikla perustuu jo aiemmin voimassa olleisiin ihmisoikeussopimuksiin, kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklan 1 kappaleen c kohtaan, joka koskee yhdenvertaista pääsyä julkisiin virkoihin, ja kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 5 artiklan f alakohdan, joka koskee oikeutta päästä jokaiseen yleisölle tarkoitettuun paikkaan tai palveluun s. 13. Sopimuspuolten on myös toteutettava toimia, joilla varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta (9 artiklan 2 kappaleen b kohta) s.16. Rakennuksissa ja muissa yleisölle avoimissa paikoissa liikkuminen ja suunnistaminen voi olla joillekin vammaisille henkilöille haastavaa, jos paikassa ei ole riittävästi opasteita, saavutettavissa olevaa tietoa ja kommunikointimahdollisuuksia tai tukipalveluja. Yleissopimuksen 9 artiklan 2 kappaleen d ja e kohdassa määrätään sen vuoksi, että yleisölle avoimissa rakennuksissa ja muissa tiloissa tulisi olla opastetekstit pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa ja että esteettömyyden helpottamiseksi olisi järjestettävä avustajia ja muuta apua, mukaan lukien oppaat, lukijat ja koulutetut viittomakielen tulkit s. 17. Kaikki uudet esineet, infrastruktuuri, tilat, tavarat, tuotteet ja palvelut on suunniteltava kaikille sopiviksi niin, että ne ovat vammaisille henkilöille täysin esteettömiä ja saavutettavia. Sopimuspuolilla on velvollisuus varmistaa, että vammaisilla henkilöillä on pääsy olemassa olevaan fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedotukseen, viestintään ja yleisölle avoimiin palveluihin. Koska velvollisuus on määrä täyttää asteittain, sopimuspuolten olisi asetettava toimille ehdottomat määräajat ja kohdennettava olemassa olevien esteiden poistamiseen riittävät voimavarat. Sopimuspuolten olisi myös määritettävä selvästi tehtävät, jotka eri viranomaisten (myös alue- ja paikallisviranomaisten) ja toimijoiden (myös yksityisten toimijoiden) olisi hoidettava esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi. Sopimuspuolten olisi lisäksi säädettävä tehokkaista seurantamekanismeista esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi ja valvottava esteettömyys- ja saavutettavuusstandardeja laiminlyönteille määrättyjä seuraamuksia s. 20. Vammaisilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta terveydenhuoltoon ja sosiaaliturvaan, jos he eivät voi päästä rakennuksiin, joissa kyseisiä palveluja tarjotaan. Vaikka rakennukset, joissa terveydenhuollon ja sosiaaliturvan palveluja tarjotaan, olisivat esteettömiä, vammaisten henkilöiden on mahdotonta päästä palvelujen luo ilman esteetöntä ja saavutettavaa kuljetusta. Kaiken terveydenhuoltoon liittyvän tiedon ja viestinnän olisi oltava saavutettavissa viittomakielellä, pistekirjoituksella, saavutettavissa sähköisissä muodoissa, vaihtoehtoisella kirjoituksella sekä puhetta tukevalla ja korvaavalla viestintätavoilla-, -keinoilla ja -muodoilla. Terveydenhuollossa on erityisen tärkeää ottaa huomioon esteettömyyden ja saavutettavuuden sukupuoleen liittyvä ulottuvuus. Tämä koskee erityisesti vammaisille naisille ja tytöille tarjottavia lisääntymisterveyden palveluja, kuten naistentauteihin ja synnytukseen liittyviä palveluja S.30, 31. Yleissopimuksen 29 artiklassa taataan vammaisille henkilöille oikeus osallistua poliittiseen ja julkiseen elämään sekä julkisten asioiden hoitoon. Vammaisten henkilöiden on mahdoton hyödyntää näitä oikeuksia yhdenvertaisesti ja tehokkaasti, jos sopimuspuolet eivät varmista, että äänestysmenettelyt, -järjestelyt ja -aineistot ovat asianmukaisia, saavutettavia sekä helppotajuisia ja -käyttöisiä. On myös tärkeää, että poliittiset kokoukset ja poliittisten puolueiden tai yleisiin vaaleihin osallistuvien yksittäisten ehdokkaiden käyttämät ja tuottamat aineistot ovat saavutettavia. Jos näin ei ole, vammaisilta henkilöiltä evätään oikeus osallistua poliittiseen prosessiin yhdenvertaisesti. Julkisiin tehtäviin valituilla vammaisilla henkilöillä on oltava yhdenvertaiset mahdollisuudet suorittaa tehtävänsä täysin saavutettavalla tavalla s. 32.

Vammaisfoorumi toteaa, että esityksen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 4 § palvelujen saatavuus ja saavutettavuus koskevista perusteluissa on tuotu hyvin esiin yhdenvertaisuuslain asettamat velvollisuudet yhdenvertaisuuden edistämisestä ja syrjinnän ehkäisemisestä. Perusteluissa todetaan muun muassa, että tarkoituksena on turvata kaikkien henkilöiden tosiasiallisesti yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää palveluita. Edelleen todetaan, että yhdenvertaisen kohtelun ohella tämä tarkoittaa myös eriarvoisuuden tasoittamista esimerkiksi positiivisen erityiskohtelun avulla. Asian esiin nostaminen näin suppeasti pelkästään perusteluosiossa ei ole riittävä eikä vastaa vammaisyleissopimuksen edellyttämää tasoa ja tarkkuutta oikeuden toteutumiseksi. Myös esitetty säännösmuotoilu on liian tylppä.

- **Vammaisfoorumi esittää, että perustuslakivaliokunta arvioi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 4 § 2 momentin perus- ja ihmisoikeudellista riittävyyttä vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumisessa erityisesti YK:n vammaissopimuksen valossa.**

Myös Yhdenvertaisuusvaltuutettu on suositellut sote-uudistuksen yhteydessä vahvasti säännösehdotuksen 2 momentin muuttamista velvoittavaan muotoon, esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Esteettömyys ja saavutettavuus on turvattava sosiaali- ja terveystaloudessa”.

Vammaisfoorumi esittää, että perustuslakivaliokunta arvioi seuraavaa muutosta vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta;

”Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 4 § 2 mom.

Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus

”Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteuttamisen on oltava esteetöntä ja saavutettavaa.”

Vammaisfoorumin näkemyksen mukaan esteettömyyden tavoite tulee asettaa koko sote-palvelujen järjestämisen prosessiin. Yksikin esteellinen sote-palvelun osa katkaisee palveluketjun, jonka tulisi olla saumattomasti esteetön ja saavutettava, jotta vammaiset ja toimintaesteiset ihmiset voivat saada palvelunsa yhdenvertaisesti. Esteellinen palvelu tekee mahdottomaksi sote-palvelujen yhdenvertaisen toteutumisen ja aiheuttaa esteettömiä palveluja tarvitseville asiakkaille palvelupuutoksia sekä syrjintää.

Vammaissopimuksen 9 artikla velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueella².

² 9. artikla Esteettömyys ja saavutettavuus 1. Jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämäntilanteilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin tai tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueilla. Näitä toimia, joihin sisältyy saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen, sovelletaan muun muassa: a)

Yleissopimuksen 25 artikla velvoittaa sopimuspuolet tunnustamaan vammaisten henkilöiden oikeuden parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuspuolet järjestävät vammaisille henkilöille saman laajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveystalvelut kuin muille. Lisäksi terveydenhuoltopalvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä ihmisten omia yhteisöjä, myös maaseudulla.

YK:n vammaisyleissopimuksen 26 artiklassa säädetään kuntoutuksesta, se velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta vammaiset henkilöt voisivat saavuttaa ja säilyttää mahdollisimman suuren itsenäisyyden, täysimääräiset ruumiilliset, henkiset, sosiaaliset ja ammatilliset kyvyt sekä täysimääräisen osallisuuden ja osallistumisen kaikilla elämänalueilla. Palveluilla ja ohjelmilla tuetaan osallistumista ja osallisuutta yhteisöön ja kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin ja ne ovat vapaaehtoisia ja vammaisten henkilöiden saatavilla mahdollisimman lähellä heidän omia yhteisöjään, myös maaseudulla.

Esteettömyys tulisi sisällyttää palvelun laadun ja asiakkaiden yhdenvertaisuuden kriteeriksi, ja tämä tulisi huomioida esimerkiksi hyvinvointialueen ja yksityisen palveluntuottajan omavalvonnassa tarkemmin kuin siitä on sote-järjestämislain 40 §:ssä esitetty. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi asettaa ehdoksi hyvinvointialueiden, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueiden ja niiden välisiin yhteistyösopimuksiin sekä sote-hyvinvointiyhtymien hyvinvointialueen perussopimuksiin. Myös sopimuksiin yksityisiltä palveluntuottajilta hankittavista palveluista tulisi sisällyttää velvoite palvelujen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko hyvinvointialuetta koskevan lain 10 § 1 momentissa tuottamista koskevan vastuun toteuttamisessa ja sen valvonnassa esitetty säännös riittävä.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan hyvinvointialueen tulee varmistaa esitettyä vahvemmin, että sen järjestämisvastuulle kuuluvia palveluja tuottavalla muulla palveluntuottajalla on riittävät ammatilliset,

rakennuksiin, teihin, kuljetukseen sekä muihin sisä- ja ulkotiloihin, koulut, asunnot, terveydenhuoltoyksiköt ja työpaikat mukaan lukien; b) tiedottamiseen, viestintään ja muihin palveluihin, sähköiset palvelut ja pelastuspalvelut mukaan lukien. 2. Sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla: a) kehitetään ja saatetaan voimaan yleisölle avoimien tai tarjottavien tilojen ja palvelujen saavutettavuutta koskevia vähimmäisstandardeja ja -ohjeita ja valvotaan niiden täytäntöönpanoa; b) varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja ja palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta; c) annetaan sidosryhmille koulutusta vammaisten henkilöiden kohtaamista esteettömyys- ja saavutettavuuskysymyksistä; d) tuotetaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen opastetekstit pistekirjoituksella sekä helposti luettavassa ja ymmärrettävässä muodossa; e) järjestetään avustajia ja muuta apua, mukaan lukien oppaat, lukijat ja koulutetut viittomakielen tulkit, helpottamaan yleisölle avoimien rakennusten ja muiden tilojen esteettömyyttä; f) edistetään muita asianmukaisia vammaisten henkilöiden avustamisen ja tukemisen muotoja tarkoituksena varmistaa heille tiedon saavutettavuus; g) edistetään uusien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien, myös internetin, saavutettavuutta vammaisille henkilöille; h) edistetään saavutettavien tieto- ja viestintäteknologioiden ja -järjestelmien suunnittelua, kehittämistä, tuotantoa ja jakelua varhaisessa vaiheessa siten, että näistä teknologioista ja järjestelmistä tulee saavutettavia mahdollisimman alhaisin kustannuksin.

toiminnalliset ja taloudelliset edellytykset huolehtia palveluiden tuottamisesta, **minkä lisäksi palvelujen tulee olla esteettömiä ja saavutettavia.**

Hyvinvointialueen tulisi ottaa hallintosääntönsä, palvelustrategiaan ja yksityisten palveluntuottajien kanssa tehtäviin sopimuksiin hyvinvointialueen järjestämisvastuun toteuttamiseksi tarvittavat määräykset esitettyä paremmin. Nyt tämä ei näy esityksessä. Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt asiaan huomiota ja se on katsonut, että yksityisiltä palveluntarjoajilta on vaadittava palveluiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta mukaan lukien välineiden esteettömyyttä. Tämä tarkoittaa muun ohella sitä, että tilojen ja sähköisten palveluiden esteettömyyskartoitukset on tehtävä siihen pätevöityneiden henkilöiden toimesta, ja puutteet korjattava ennen palveluntuottajien hyväksymistä.

Tässä yhteydessä on ymmärrettävä, että esteettömyys on muutakin kuin rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Lakiesityksessä on erityisesti terveydenhuollon palveluissa tärkeää asettaa ehdot sille, että **palvelujen tuottajalla on käytössään riittävä määrä esteettömiä ja saavutettavia hoito-, tutkimus- ja kuvantamisvälineitä.** Tälläkin hetkellä ongelmia on erityisesti yksityisen puolen terveydenhuollon, mutta myös julkisen sektorin, palveluissa, joissa on useimmiten vaikeasti liikuntavamman mahdollonta päästä silmälääkäriin tai monen muun erityisalueen lääkärin tutkimusvälineisiin ja näin saada hoidon tarpeen arviointia ja hoitoa esteellisten hoito-, tutkimus- ja kuvantamislaitteiden vuoksi. Kansainvälisissä selvityksissä on havaittu, että hoito-, tutkimus- ja kuvantamisvälineiden esteellisyys lisää riskiä vaikeimmin vammaisten naisten syöpäkuolleisuuteen esim. rintasyöpien kohdalla.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko esitetty sote-järjestämislainn 8 §:n 2 momentti sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuusta säännös riittävä.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan hyvinvointialueen tulee varmistaa esitettyä vahvemmin, että järjestämisvastuunsa toteuttamiseksi hyvinvointialueella on oltava palveluksessaan toiminnan edellyttämä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstö sekä hallinnollinen ja muu henkilöstö, hallinnassaan asianmukaiset **ja esteettömät** toimitilat **sekä** toimintavälineet **että** muut tarvittavat toimintaedellytykset.

Palvelustrategiassa on Vammaisfoorumin mielestä välttämätöntä ottaa kantaa myös palveluverkon toteutuksen ja järjestämisen esteettömyyteen. Esteettömyys on otettava huomioon myös silloin, kun palveluja kootaan suurempiin kokonaisuuksiin. Vain näin voidaan toteuttaa yhdenvertaisuutta sote-palveluiden saavutettavuudessa myös liikuntavammaisten ihmisten kohdalla. Samalla se tukee hyvinvointia ja ennaltaehkäisee vakavien sairauksien syntymistä.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko esitetty säännös sote -järjestämislain 11 §:n 2 momentti palvelustrategiasta riittävä.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan hyvinvointialueen tulee varmistaa esitettyä vahvemmin, että hyvinvointialue asettaa palvelustrategiassatavoitteet sille, miten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut toteutetaan ottaen huomioon hyvinvointialueen asukkaiden tarpeet, paikalliset olosuhteet sekä palvelujen **esteettömyys**, saatavuus ja saavutettavuus.

Vammaisfoorumi pitää hyvänä, että hyvinvointialuetta koskevan lain 21 §:ssä esitetään valtakunnallista toimitila- ja kiinteistöhallinnon osaamiskeskusta. Tämä helpottaisi hyvinvointialueiden toimitiloja koskevien tietojen saatavuutta keskitetysti, päätöksentekoa ja esim. kilpailutuksia varten. Jotta toimitilojen tiedot olisivat vertailukelpoisia ja ne eivät aiheuttaisi vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksissa käytännön tasolla palveluiden käytössä tai hakeutumisessa esteettömyyden ja saavutettavuuden näkökulmasta esteitä, tulisi niiden keräämiseksi määritellä toimitilojen laajuuden ja kuntoluokan lisäksi yhtenäiset kriteerit mm. tilojen esteettömyyden osalta. Tällä hetkellä esim. terveysasemien/sairaaloiden esteettömyydessä on merkittäviä eroja. On välttämätöntä, että esteettömyys ymmärretään myös osaksi palvelua ja palveluun liittyvään tiedottamiseen, jotka ovat tärkeä osa palvelun laatua. Esteettömyysratkaisujen tulee olla myös turvallisia. Vammaiselle asiakkaalle laatu tarkoittaa esteettömiä, saavutettavia ja turvallisia terveydenhuoltopalveluita.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko esitetty säännös hyvinvointialuetta koskevan lain 21 §:n perustelut riittävät.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan järjestelmän avulla ylläpidettäviin kiinteistökohtaisiin tietoihin esimerkiksi toimitilojen laajuudesta, kuntoluokasta **tulisi lisätä myös laatu, minkä lisäksi esteettömyys ja saavutettavuus tulee sisällyttää laadun arviointiin ja tiedottamiseen.**

Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on lausunut, että sote-maakunnilla on velvoite huolehtia käyttämiensä kiinteistöjen esteettömyydestä. Tästä syystä valtuutettu on ehdottanut, että yksityiskohtaisiin perusteluihin lisätään kiinteistökohtaisiksi tiedoiksi toimitilojen esteettömyyden/esteellisyyden tilanne. On aivan keskeistä, että sote-tilojen esteettömyyden puutteet korjataan systemaattisella ja suunnitelmallisella tavalla. Lisäksi osaamiskeskuksen henkilökunnan ymmärrys vammaisuudesta, esteettömyydestä ja saavutettavuudesta on syytä varmistaa.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko hyvinvointialuetta koskevassa laissa esitetty 34 §:ssä säännös hyvinvointialueen viestinnällisistä toimista riittävä.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan hyvinvointialueen tulee varmistaa esitettyä vahvemmin, että hyvinvointialue, että sen käyttäessä viestinnässä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä ja ottaessaan huomioon hyvinvointialueen eri asiakasryhmien tarpeet on **viestinnässä käytettävä esteettömiä ja saavutettavia menetelmiä.**

Digitaalisten palvelujen rinnalla on oltava muita vaihtoehtoja. Huomattava osa esimerkiksi näkövammaisista sekä kehitysvammaisista ja vastaavaa tukea tarvitsevista ihmisistä on digitaalisten palvelujen ja digitalisaation ulkopuolella, koska heillä ei ole taitoja tai välineitä käyttää näitä palveluja. Lisäksi digitaalisten palvelujen saavutettavuudessa, eli niiden toimimisessa muun muassa ruudunlukuohjelman kanssa, on ongelmia. Digitaaliselle palvelulle on oltava aina vaihtoehto, ja on oltava mahdollisuus tavoittaa työntekijä esimerkiksi puhelimitse. Puhelinpalvelun rinnalle on järjestettävä kuulo- ja puhevammaisille saavutettava tapa olla yhteydessä kirjoittamalla, kuten chat-palvelun kautta. Myös mahdollisuus tulla käymään palvelupisteeseen on turvattava.

Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on esittänyt näkemyksensä, jonka mukaan säännökseen tulisi lisätä saavutettavuusvaatimus, minkä lisäksi valtuutettu on kiinnittänyt huomiota siihen, että perusteluja olisi tiukennettava. Säännösehdotus antaa tällä hetkellä kuvan, että kyse olisi saavutettavuuden näkökulmasta tärkeästä toimesta, mutta pikemminkin vapaaehtoisista toimista, mikä ei vastanne vammaisyleissopimuksen 21 artiklaa³.

Vammaisfoorumi haluaa painottaa läpileikkaavasti koskien koko uudistusta, että esteettömyys ja saavutettavuus ovat vammaisyleissopimuksen kantavia periaatteita ja normeja, joita Suomen valtion on kunnioitettava muun ohella lainsäädäntötyössään. Näin on todennut myös yhdenvertaisuusvaltuutettu, joka on korostanut, että esteettömyys on tullut osaksi viranomaisvelvoitteita viimeistään vammaisyleissopimuksen ja uudistetun yhdenvertaisuuslain myötä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on ensimmäisessä kertomuksessaan eduskunnalle (K6/2019 vp) painottanut esimerkiksi seuraavaa: ”Vammaisten henkilöiden täysimääräinen ja yhdenvertainen osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa ei kehity eikä toteudu ilman merkittävää asenteiden muutosta. Asenneilmapiirin parantamiseksi tarvitaan perus- ja ihmisoikeuskasvatusta sekä vammaisuuden moninaisuuden ymmärtämistä. Vammaisia henkilöitä, esteettömyyttä ja saavutettavuutta ei usein osata huomioida osana ihmisten ja yhteiskunnan moninaisuutta ennakoidusti uudistusten tai lainsäädäntöhankkeen yhteydessä, vaan mahdollisesti vasta myöhemmässä vaiheessa, jos silloinkaan. Tavoitteena tulee olla, että kaikilla on käytännössä samat toimintamahdollisuudet. Usein yhdenvertaisuus näyttää valtaväestön silmin katsottuna olevan kunnossa, mutta tosiasiaa ei sitä ole. Yhteiskunta ja sen palvelut on tavattu rakentaa vain tietyille osalle sen väestöstä. Tosin kyse ei aina ole vain ajan saatossa rakenteisiin pesiytyneestä syrjinnästä, vaan kysymys voi olla myös vammaisten henkilöiden välittömästä syrjinnästä tai kohtuullisten mukautusten epäämisestä. Esteetön yhteiskunta on perusedellytys osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Esteetön suunnittelu ottaa etupainotteisesti huomioon myös ikääntyvän väestön tarpeet ja siitä hyötyy moni esimerkiksi sairastumisen, onnettomuuden tai vanhemmuuden myötä. Tämä vaatii asennemuutosta niin lainsäätäjiltä, päättäjiltä kuin yksityisiltä toimijoiltakin.”.

³ YK:n vammaisten ihmisten yleissopimuksen (SopS 26–27/2016) 21 artiklan mukaan:

Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen, että vammaiset henkilöt voivat käyttää oikeutta sanan- ja mielipiteenvapauteen, mukaan lukien vapaus etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjä viestintämuotoja, muun muassa:

- a) antamalla suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja sellaisessa saavutettavassa muodossa ja sellaista saavutettavaa teknologiaa käyttäen, jotka soveltuvat eri tavoin vammaisille henkilöille;
- b) hyväksymällä sen, että vammaiset henkilöt käyttävät virallisessa vuorovaikutuksessaan viittomakieliä, pistekirjoitusta, puhetta tukevaa ja korvaavaa viestintää sekä kaikkia muita valitsemiaan saavutettavia viestintäkeinoja, -tapoja ja -muotoja, sekä helpottamalla näiden käyttöä;
- c) kehottamalla yksityisiä tahoja, jotka tarjoavat palveluja myös internetin välityksellä suurelle yleisölle, antamaan tietoa ja palveluja vammaisille henkilöille saavutettavassa ja käyttökelpoisessa muodossa;
- d) kannustamalla viestimä, internetin välityksellä tietoa antavat tahot mukaan lukien, tekemään palvelunsa vammaisille henkilöille saavutettaviksi;
- e) tunnustamalla viittomakielten käytön ja edistämällä sitä.

Vammaisfoorumi toteaakin, että esteettömyys on esitettyä laajempi käsite, joka pitää inkorporoida kokonaisuudessaan sote -lainsäädäntöön ja selventää. Samalla on pidettävä hyvin ongelmallisena, että esityksessä asetetaan löysempi esteettömyysvelvoite kuin mitä on johdettavissa muualta lainsäädännöstä ja esim. vammaisyleissopimuksesta. Samalla säätelyn ratkaisu voidaan nähdä olevan ristiriidassa vammaisyleissopimuksen 2 ja 6 yleiskommenttien kanssa, mikä ilmentää sitä, että lainvalmistelun yhteydessä ei ole riittävästi tunnistettu lakipaketin suhdetta esteettömyyttä ja yhdenvertaisuutta koskevaan lainsäädäntökokonaisuuteen.

Hyvinvointialueen asukkaiden osallistumisoikeudet

Kansanvaltaisuuden vahvistamisessa keskeinen merkitys on oikea-aikaisella, saavutettavalla sekä selkeällä ja tarvittaessa selkokiehisellä viestinnällä, jotta asukkaat saavat riittävästi tietoa. Siksi saavutettavuuden on oltava läpileikkaavana asiana hyvinvointialueiden vahvistamisessa strategioissa. Saavutettavuus koskee sekä asiakasviestintää että esimerkiksi hyvinvointialueiden henkilöstön keskinäistä viestintää.

YK:n vammaisopimuksen velvoitteiden mukaisesti tulee varmistaa vammaisten ihmisten oman äänen kuuleminen ja vammaisjärjestöjen osallistaminen. Näiden äänien on kuuluttava myös hyvinvointialueen tasolla. On tärkeää luoda vakiintuneet ja monipuoliset osallistamistavat, jotka ovat saavutettavia ja esteettömiä ja mahdollistavat tuetun osallistumisen. Vammaisten ihmisten osallistaminen edellyttää, että osallistumiseen ja päätöksentekoon on saatavilla tarpeenmukaista tukea. Hyvinvointialue tulee velvoittaa käyttämään muun muassa vaikuttamistoimielinten toiminnassa tarvittaessa selkokieltä ja esimerkiksi kuvatukea. Vaikuttamiselinten toiminta tulee järjestää esteettömissä tiloissa ja niihin liittyvän viestinnän tulee olla saavutettavaa ja monikanavaista. Lisäksi muun muassa isommissa tilaisuuksissa tulee käyttää induktiosilmukkaa.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko hyvinvointialuetta koskevan lain 29 § 1 momentissa esitetty säännös riittävä turvaamaan vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeudet osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan ja onko aluevaltuuston ylläpitämät osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet ja menetelmät riittävän monipuolisia ja vaikuttavia.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan aluevaltuuston tulisi esitettyä vahvemmin huomioida esteettömyys ja saavutettavuus sekä eri väestöryhmien erityistarpeet tosiasiallisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi.

Myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on suosittanut, että em. kohtaa täsmennettäisiin vammaisuuden osalta. Järjestettävien tilaisuuksien tulee olla esteettömiä ja saavutettavia kaikille. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on antanut ratkaisuja, joissa on todettu vammaisia ihmisiä välillisesti syrjiväksi sen, että poliittisia keskustelutilaisuuksia on järjestetty esteellisissä tiloissa (ks. esim. 315/2017, 258/2017, 249/2017).

Hyvinvointialuetta koskevassa 32 §:ssä on esitetty säädettäväksi hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimet. Yhdeksi hyvinvointialueen vaikuttamiselimeksi on esitetty perustellusti vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi hyvinvointialueen vammaisneuvosto.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, onko hyvinvointialuetta koskevan lain 32 §:ssä hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimiä esitetty säännös riittävä, kun se jättää toimivallan ja tehtävät hyvin avoimiksi.**

Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota siihen, että näkemyksemme mukaan voimassa olevat säännökset edellyttäisivät, että hyvinvointialueen vammaisneuvostolla tulisi olla esitettyä vahvempi toimivalta. Hyvinvointialueen vammaisneuvostolla tulisi olla vahvempi toimivalta selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten sote-aluevaltuuston päätökset vaikuttavat vammaisten ihmisten palvelujen ja oikeuksien käytännön toteutumiseen.

Hyvinvointialueen vammaisneuvostojen tehtävänä tulisi olla selvittää, arvioida ja määritellä vammaisuuden perusteella tarjottavien palvelujen tarve sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua esitettyä vahvemmin. Selvitysten, arvioinnin ja seurannan perusteella hyvinvointialueen vammaisneuvoston tulisi tehdä sote-aluehallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi vammaisten ihmisten palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi.

- **Hyvinvointialueen vammaisneuvoston tulisi aina osallistua sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 7 §:ssä tarkoitetun alueellisen hyvinvointikertomuksen laadintaan sekä hyvinvointialueen alue- ja palvelustrategian laadintaan ja seurantaan.**

Lisäksi tulisi arvioida, tulisiko sote-aluevaltuuston hallintosääntöön kirjattavalla määräyksellä antaa **hyvinvointialueen vammaisneuvoston edustajille läsnäolo- ja puheoikeus sote-aluevaltuuston ja muiden vammaisten ihmisten palveluiden kannalta päättävien merkittävien toimielinten kokoukseen** siten kuin nuorisovaltuustojen edustajien osalta on esitetty, ja tulisiko vammaisyleissopimuksen valossa edellä mainittujen oikeuksien toteutumiseksi vahvistaa esitettyjä määräyksiä esitettyä selkeämmin ja täsmällisemmin, kuten kansalliskielilautakunnalle ja saamen kielen lautakunnalle on esitetty.

Vammaisyleissopimus velvoittaa osallistamaan vammaiset henkilöt kaikkeen heitä koskevaan päätöksentekoon. Yleissopimuksen 4.3 artiklan edellyttää, että kaikissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten henkilöiden kanssa sekä osallistettava heidät heitä edustavien järjestöjen kautta⁴. Osallistamisvelvoite koskee nimenomaisesti lainsäädännön sekä yleissopimuksen laatimis- ja toimeenpanoprosessia, mutta ulottuu yhtä lailla kaikkeen muuhun vammaisia koskevaan päätöksentekoon. Artiklan määräysten toteutuminen edellyttää viranomaisilta oma-aloitteista aktiivisuutta vammaisten henkilöiden mukaan ottamiseksi eri prosesseihin. Osallistamisoikeuksien toteutumiseksi tulee varmistaa osallistamisprosessin esteettömyys ja saavutettavuus. Täysimääräinen ja tehokas

⁴ YK:n vammaiskomitea on antanut osallistamisvelvoitetta koskevan yleiskommentin nro 7 (General Comment 7: Article 4.3 and 33.3: Participation with persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention), jossa on tarkennettu sitä, mitä osallistamisvelvoitteen täysimääräinen toteutuminen sopimuspuolilta edellyttää.

osallistaminen sisältää vammaisten henkilöiden ottamisen mukaan paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin päätöksentekoihin.

- **Vammaisfoorumi toteaa, että esitetty sääntelyratkaisu hyvinvointialueen vammaisneuvostosta on hyvin jännitteinen suhteessa vammaisyleissopimukseen sekä sen seitsemännen yleiskommentin kanssa. Samalla huomautamme, että esitetty neuvostorakenne ei voi vammaisyleissopimuksen näkökulmasta koskaan korvata vammaisten ihmisten täysimääräistä osallistamista ja osallisuutta kaikkiin heihin liittyviin asioihin.**

Hyvinvointialueiden ohjauksen ja rahoituksen yhteinen tietopohja

Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmän sekä näiden palvelujen yhdenvertaisen saatavuuden näkökulmasta perustuslain näkökohdat liittyvät erityisesti siihen, onko tulevilla hyvinvointialueilla edellytykset huolehtia riittävästi sosiaali- ja terveyspalveluista (PL 19 §) yhdenvertaisesti (PL 6 §). Punnittaessa aluejakoon liittyviä kysymyksiä lainsäätäjän on arvioitava perusoikeuksien toteutumisen edellytykset ja annettava perusoikeuksien toteutumiselle kokonaisuutena riittävä painoarvo suhteessa muihin näkökohtiin.

Vammaisfoorumi näkee ongelmallisena, että lakiesityksessä esitetyt väestöjä kuvaavat mittarit eivät kykene havaitsemaan riittävässä määrin vammaisten hyvinvoinnin ja terveyden tilaa ja erityispalveluiden tarvetta ja palveluille asetettujen tavoitteiden toteutumista. Perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisvelvoitteeseen kuuluu valtion vastuulle. Olennaista on, että sote-palvelujen rahoituksen on riittävästi vastattava palvelutarvetta ja turvattava se, etteivät sote-palveluista perittävät asiakasmaksut suuruudellaan siirrä palveluja niitä tarvitsevien ulottumattomiin.

Myös perustuslakivaliokunta on todennut lausunnossaan PeVL 26/2017 vp (s. 22–23), että maakuntien rahoituksen riittävydestä ei ole kuntien rahoitusperiaatteen kaltaista perustuslakivaliokunnan käytäntöä. Valiokunnan mielestä perustuslain 22 §:n mukaiseen perusoikeuksien toteuttamisvelvoitteeseen kuuluu valtion vastuu huolehtia siitä, että maakunnilla on käytännön edellytykset suoriutua tehtävistään. Valiokunnan mukaan maakuntien rahoituksen perusteltu lähtökohta on myös, että tehtävistä säädettyä on huolehdittava rahoitusperiaatteen mukaisesti maakuntien tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua velvoitteistaan. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan PeVL 15/2018 vp lisäksi todennut, että sote-palveluissa rahoitusperiaatteen merkitystä korostaa perustuslain 19 §:n 3 momentin ja 22 §:n mukainen turvaamisvelvollisuus.

- **Vammaisfoorumi toivookin perustuslakivaliokuntaa arvioimaan esitettyjä mittareita siltä osin vastaavatko ne vammaisten ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden tarpeiden tunnistamiseksi riittävässä määrin, siten kuin vammaisopimuksen 31 artikla edellyttää⁵.**

⁵ YK:n vammaisopimus 31 art. Tilastot ja tietojenkeruu; 1. Sopimuspuolet sitoutuvat kokoamaan asianmukaista tietoa, muun muassa tilasto- ja tutkimustietoa, jonka pohjalta ne voivat muodostaa ja toteuttaa menettelytapoja tämän yleissopimuksen soveltamiseksi. Tämä tieto on koottava ja sitä on ylläpidettävä

Vammaisfoorumi näkee, että tarvittaisiin nykyistä parempia vammaisspesifejä rahoitus- ja arviointimittareita. Vammaisyleissopimuksen 31 artikla edellyttää sopimusvaltioilta vammaisuuteen ja sopimuksen toimeenpanoon liittyvää tilasto- ja tutkimustietoa, jonka pohjalta ne voivat muodostaa ja toteuttaa menettelytapoja tämän yleissopimuksen soveltamiseksi.

Yleisiä väestötietoja kerätessä vammaisten ihmisten tarpeet eivät nouse esille. Vammaisten ja harvinaissairaiden sote-palvelutarpeiden osalta on ongelmana, että sekä KUVA- tiedot, mittarit sekä kuntien laatimat vuotuiset hyvinvointikertomukset jne. eivät tuo esille erityisiä vammaisten ja harvinaissairaiden palvelutarpeita, palvelujen toteutumista ja vaikuttavuutta.

- **Vammaisfoorumi pyytää perustuslakivaliokuntaa arvioimaan, pitäisikö STM:n asetuksella mahdollisesti määriteltävillä hyte-kertomusten ja -suunnitelmien minimitietosisältöihin määritellä tarkemmat vammaisindikaattorit, jotta vammaissopimuksen 31 art. järjestelmällinen ja vertailukelpoinen tilastointi ja tiedonkeruu toteutuisi sopimuksen mukaisesti.**

Vammaisfoorumi toteaa, että tällä hetkellä tieto vammaisten ihmisten erityistarpeista jää yleisten sosioekonomisten ja muiden väestötietojen jalkoihin. Tarvitaan nykyistä enemmän vammaisten ihmisten hyvinvointitietojen ja tarpeiden tilastointia. Myös lainsäädännön arviointineuvosto on pitänyt tärkeänä, että palvelujen saatavuutta ja kehittämistarpeita seurattaisiin muun muassa yhteisen tietopohjan avulla ja THL:n asiantuntija-arvion perusteella.

Esityksen vammaistilastointien puute aiheuttaa merkittävän uhan vammaisten ihmisten substanssilakiin toimeenpanoon suhteessa perusoikeuksien toteutumiseen. On tärkeää varautua tilanteisiin, joissa maakuntien tarvitsisi käyttää enemmän rahaa välttämättömiin vammaispalveluihin kuin niille on kanavoitu.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on katsonut eduskunnalle antamassaan kertomuksessa (K 6/2018 vp), että jääminen ilman vammaispalvelulaissa tarkoitettuja välttämättömiä palveluita on vammaiselle henkilölle suuri yhdenvertaisuuden este, johon valtion tulee puuttua aktiivisesti turvaamalla vammaispalveluiden riittävät resurssit.

Valtion rahoituksen yleiskatteisuutta kuvaava periaate vastaisi käytännössä nykyisessä kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmässä omaksuttua periaatetta. Vammaisfoorumi kiinnittää huomiota erityisesti esitettyihin rahoitusperusteisiin ja siihen, voidaanko niiden avulla riittävässä määrin turvata perustuslain 19 §:n 1 momentin välttämättömän hoivan ja huolenpidon piiriin kuuluvia vammaispalveluita, kuten asumispalveluita sekä henkilökohtaista apua. Esimerkiksi nyt perushinta keskittyy muihin väestöryhmien palvelutarpeisiin, eikä niissä tule riittävässä määrin esille vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Asetettu tavoite

noudattaen: a) oikeudellisia takeita, muun muassa tietosuojalainsäädäntöä, jotta varmistetaan luottamuksellisuus ja vammaisten henkilöiden yksityisyyden kunnioittaminen; b) kansainvälisesti hyväksytyjä normeja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi sekä tilastojen laadinnan ja käytön eettisiä periaatteita. 2. Tämän artiklan mukaisesti koottu tieto eritellään tarvittaessa, ja sen avulla helpotetaan sopimuspuolten tähän yleissopimukseen perustuvien velvoitteiden täytäntöönpanon arvioimista sekä tunnistetaan ja käsitellään niitä esteitä, joita vammaiset henkilöt kohtaavat käyttäessään oikeuksiaan. 3. Sopimuspuolet vastaavat näiden tilastojen levittämisestä ja varmistavat niiden saavutettavuuden vammaisille henkilöille ja muille.

sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen tarvevakioinnilla luoda sosiaali- ja terveyspalvelujen alueellisille järjestäjille yhtäläiset taloudelliset mahdollisuudet palvelujen tuottamiseen suhteessa väestön palvelutarpeeseen ei toteudu. Samalla se vaarantaa vammaisten ihmisten perusoikeuksien toteutumisen. Kunnat ovat jatkuvasti alibudjetoineet vammaispalveluiden rahoitusta vammaispalvelulain voimassaoloaikana yleiskatteellisella rahoituksella.

Vammaisfoorumi toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon tarvetekijöinä huomioitavat yleiset terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelutarpeet sekä vanhustenhuollon tarvetekijät eivät korreloi vammaisten ihmisten tarvitsemien erityispalveluiden määräytymistekijöihin. Erityisesti vammaisten ihmisten subjektiivisten oikeuksien turvaan liittyvät vammaispalvelut, kuten asumispalvelut, henkilökohtainen apu ja liikkumisen tuki, tulisi lisätä palveluperusteisiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kohdentamisperiaatteen palvelutarvetekijöihin. Palveluista syntyvät kulut ovat merkittävät, minkä takia vammaisten ihmisten palvelutarpeiden näkyminen nykyistä paremmin sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksen määräytymistekijöissä ja niiden palvelukertoimien perusteella määräytyvissä laskennallisten kustannusten käyttöä kuvaavina tekijöinä tulisi tulla nykyistä paremmin esille.

- **Toivomme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan esitetyt palvelutarvetekijät sosiaali- ja terveydenhuollon määräytymis- ja tarvetekijöissä, ja vastaavatko ne perustuslain 19 §:n 1 momentin välttämättömän hoivan ja huolenpidon säännöksen edellyttämän turvan laajuuteen vammaispalveluissa.**

Vammaisten ihmisten tarvetekijät eivät tule huomioiduiksi myöskään ikärakenne- tai sosioekonomisissa tekijöissä. Vammaispalvelut toteuttavat vammaisille ihmisille perustuslain 19 §:n 1 mom. mukaista välttämätöntä huolenpitoa, jonka perusoikeudellisesta järjestämisvastuusta vastaa julkinen valta.

Koska valtionosuusperusteina käytetään uudistuksen jälkeenkin pääosin ikäryhmittäisiin kustannuksiin ja sairastavuuteen perustuvia laskennallisia kustannuksia, ei nykyinen vääristynyt tilanne vammaisten ihmisten palvelujen resursoinnista parane. Sama tilanne on lisäosien määräytymisperusteiden kohdalla, joina käytetään syrjäisyyttä, työpaikkaomavaraisuutta ja saamelaisten kotiseutualueen kunnan lisäosaa. Näissäkään kertoimissa vammaisten ihmisten erityispalvelut eivät tule vammaispalveluina esille.

- **Toivomme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan tarvetta erityisen vammaisliisän säätämiseksi ja tähän liittyvän lainsäädännön kehittämiseksi tulevaisuudessa samoilla periaatteilla kuin tällä hetkellä on säädetty vieraskielisyyskerroin, kaksikielisyys-, saaristoisuus- ja saamenkielisyysliisän osalta.**

Määrittäminen voisi tulevaisuudessa tapahtua esimerkiksi vammaispalveluiden tarpeen ja asiakkuuden perusteella, minkä lisäksi arvioitaviksi tulisivat nimenomaan vammaisten ihmisten erityispalvelujen omat osatekijätunnisteet.

Oikea taloudellinen mitoitus hyvinvointialueittain edellyttää, että tarvekertoimissa on huomioitu alueella palveluita tarvitsevien vammaisten ihmisten määrä ja heidän tarvitsemansa erityispalvelut.

Vammaisten perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen sote-palveluiden järjestämisessä

Vammaisfoorumi kiinnittää erityistä huomiota perustuslain 19 §:n 1 ja 3 momenttien toteutumisen turvaan vammaisten ihmisten vammaispalveluiden toteutumisen osalta. Pääsy tarpeita vastaaviin sopivalla tavalla järjestettyihin ja toteutettuihin palveluihin on keskeinen vammaisten ihmisten perus- ja oikeuksien turvaamisessa.

Nykyistä suuremmat järjestäjätahot mahdollistaisivat erityisosaamisen syntymisen ja kerryttämisen kaikkien vammaisten ihmisten, mutta myös pienten asiakasryhmien, kuten harvinaissairaiden, kohdalla. Vammaiset ihmiset tarvitsevat usein monialaisia, erityisosaamista vaativia palveluja, joista voi koostua hyvinkin vaativa palvelukokonaisuus. Välttämättömien sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve on erityisesti vaikeavammaisilla ja harvinaissairailla usein elämänmittainen, jolloin niiden yhteys perusoikeuksiin ja erityisesti perustuslain 6, 19 ja 22 §:n on välitön sovellettaessa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 8 §.

Erityispalveluiden keskittämisen ja erityisosaamisen turvaamisen tarve vammaispalveluissa

Kuten sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan lain 9 §:ssä todetaan, voidaan osa sosiaali- ja terveydenhuoltoon kuuluvista palveluista koota suurempiin kokonaisuuksiin yhden tai useamman hyvinvointialueen järjestettäväksi, jos se on välttämätöntä palvelujen saatavuuden, laadun tai asiakkaiden oikeuksien varmistamiseksi tehtävän vaativuuden, harvinaisuuden tai siitä aiheutuvien suurten kustannusten vuoksi.

Vammaisfoorumi näkee tämän tarpeelliseksi, sillä esityksen tavoitteen toteutumisen haasteena tulee edelleen olemaan riittävän osaamisen turvaaminen erityisasiantuntemusta edellyttävissä vammaispalvelulain sekä kehitysvammaisten erityishuoltolain perusteella järjestettävissä vammaispalveluissa. Esimerkiksi nykyiset, ja esityksen mukaan poistuvat, erityishuoltopiirit järjestävät ja tuottavat erilaisia kehitysvammaisille ja kehitysvammaoireyhtymään kuuluville vammaisille ihmisille välttämättömiä ja usein moniammatillisia palveluita (mm. monenlaiset kriisipalvelut, psykososiaalisen tuen palvelut, neuropsykiatrinen valmennus, kommunikaatio-ohjaus), jotka eivät ole sellaisenaan siirrettävissä esimerkiksi osaksi erikoissairaanhoidtoa, vaan niiden ja niitä varten tarvittavan osaamisen säilymisestä ja kehittämisestä on olennaista vahvistaa ja kehittää edelleen.

- **Toivomme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan esitettyä perusoikeuksien heikentämiskielto – periaatteen valossa. Näin myös tälläkin hetkellä tarpeisiin nähden liian vähäisen kehitysvammalääketieteen ja kehitysvammapsykiatrian osaamisen vahvistamisen osalta osana hyvinvointialueiden palveluita ja organisaatioita.**

Vammaisfoorumi toteaa, että erityisosaamisen tarve koskee myös ylipäättänsä eri vammaryhmien elämänmittaisia erityispalveluita vammaispalveluina toteutettuina

sekä lääkinnällistä kuntoutusta, apuvälineitä sekä harvinaissairaiden terveydenhuoltoa. Tällöin kyse on palveluista, joita tulisi voida arvioida, toteuttaa ja koordinoita keskitetysti esim. vammaisasioiden osaamiskeskuksista. Vammaisasioiden osaamiskeskuksessa vastattaisiin keskitetysti monia/runsaasti palveluja tarvitsevien vammaisten ihmisten erityistarpeisiin, joissa voitaisiin vastata laista aiheutuviin erityisen vaativiin tilanteisiin. Tämä saattaa edellyttää myös valtakunnallista koordinaatiota ja ohjausta. Erityisosaamista vaativien palveluiden keskittäminen tukisi näiden palveluintegraatiota. Samalla se tukee vammaisten ihmisten erityispalveluihin liittyvää hallinto – ja oikeusprosessin toteutumista aina asiakassuunnitelmien yksilöllisestä laatisemisesta yksilöllisten palvelujen toteuttamiseen ja toimeenpanoon, mikä on tehokkainta ennakollista oikeussuojaa välttämättömästä huolenpitoa turvaavien palvelujen toteuttamisessa. Näiltä osin viittaamme vammaissopimuksen 19 artiklan Eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä, perustuslain 19 §:n 1 momentti sekä perustuslain 22 §:n toteuttamiseen ja toimeenpanoon.

Vammaispalveluiden järjestäminen ja hankkiminen

Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämistä koskevan lain 3 luvussa on säädetty palvelujen hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta. Lain 12 §:ssä on säädetty edellytyksistä palvelujen hankkimiselle yksityiseltä palveluntuottajalta ja sen 5 momentissa siitä, että yksityiseltä palveluntuottajalta hankittavien palvelujen hankintamenettelystä säädetään laissa julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016), jäljempänä hankintalaki.

Vammaisfoorumi toteaa, että vammaispalveluiden hankinnoissa on esiintynyt systeemisiä ongelmia, joista ainakin osaa voidaan perustellusti kuvata myös perustuslain 22 §:n näkökulmasta ongelmallisiksi. Hankintalain soveltamisen yhteydessä on esiintynyt tilanteita, joissa on loukattu jonkinasteisesti YK:n vammaissopimuksen 18 artiklassa turvattua vammaisen henkilön liikkumisen vapautta (oikeus sisältää asuinpaikan valinnan vapauden) tai 19 artiklassa turvattua osallisuutta yhteisössä (oikeus sisältää mm. kiellon velvoittaa vammaisia henkilöitä käyttämään tiettyjä asuinjärjestelyjä sekä vammaisen henkilön oikeuden saada tukipalveluita kotona ja tarpeensa mukaan muissa ympäristöissä). Näiltä osin viittaamme KAA 2/2018 vp kansalaisaloite vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettamisesta⁶. Kiinnitämme huomiota siihen, että valiokunta teki tuolloin lausunnossaan vammaisten henkilöiden oikeuksien turvaamiseen liittyviä valtiosääntöoikeudellisia huomioita, jotka talousvaliokunta mietintövaliokuntana otti perustuslain ja eduskunnan työjärjestyksen edellyttämällä tavalla kansallisille täytäntöönpanoratkaisuille, joissa vammaisen henkilön henkilökohtaisen vapauden, yksityisyyden suojan ja itsemääräämisoikeuden toteutumisen kannalta keskeiset sosiaalipalvelut järjestetään muutoin kuin hankintamenettelyyn pohjalta.

⁶ Esim. asiantuntijalausuntoja Pauli Rautiainen:

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KAA_2+2018_asiantuntijalausunnnot.aspx

- **Vammaisfoorumi haluaa kiinnittää perustuslakivaliokunnan huomiota em. ja arvioita siitä, tulisiko säännöksen perusteluosiossa kiinnitettävä vahvemmin huomiota vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa sote-palveluita järjestettäessä.**

Vammaisfoorumi toteaa vielä, että vahva julkinen järjestäjä on tärkeä lähtökohta sote-palvelujen järjestämiseen, mutta myös yksityisten palveluntuottajien toimintaedellytykset on jatkossa turvattava esimerkiksi vammaisten ihmisten asumispalveluiden järjestämisessä. Erityisesti yksilöille sopivien palveluiden turvaamiseksi on tärkeä mahdollistaa monipuolinen palvelutuotanto. Tämä pätee erityisesti ruotsinkieliseen vähemmistöön, jossa käyttäjäkunta on maantieteellisesti hajautunutta.

Kielelliset oikeudet

Sote-järjestämislain 5 §:ssä on säännökset palvelujen kielestä. Tältä osin viittaamme Kuurojen Liiton perustuslakivaliokunnalle 14.4.2021 antamaan asiantuntijalausuntoon sote-uudistuksesta.

- **Pyydämme perustuslakivaliokuntaa arvioimaan viittomakielisten palveluiden koordinaationtarpeen suhteessa sote-järjestämislain 33 §:n esitetyn ruotsinkielisten ja saamenkielisten palveluiden kehittämisen tukemisesta ja koordinaatiosta ja sen suhteesta perustuslain 17 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.**

Lopuksi

Kuten esityksessä todetaan, liittyy esitys laajalti useiden perusoikeuksien, vammaisyleissopimuksen ja erityisesti perustuslain 19 §:n mukaisen oikeuden sosiaaliturvaan ja niihin kuuluvan oikeuden riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin toteuttamiseen ja yhdenvertaiseen turvaamiseen. Näitä koskevat myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset, jotka on otettava lainsäädännössä ja perusoikeuksien tulkinnassa huomioon. Esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa näitä oikeuksia. Sen sijaan esityksen tarkoituksena on parantaa näiden oikeuksien toteuttamisen edellytyksiä. Esityksessä säädettävä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevat säännökset ja rahoitusjärjestelmä myös määrittelevät käytännön mahdollisuuksia kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toteuttamiseen.

Vammaisfoorumi haluaa todeta perustuslakivaliokunnalle lopuksi, että sote-uudistuksen perus- ja ihmisoikeudellisen arvioinnin yhteydessä on tärkeä huomioida, että tällä hetkellä on vireillä useita erillisiä vammaisten ihmisten oikeustilaan ja palveluihin liittyvää lainsäädäntöhanketta ja -uudistusta osana sote-uudistusta. Tällaisia ovat muun muassa vammaispalvelulain uudistaminen, itsemääräämisoikeuslainsäädännön kokonaisuuden säätäminen, valtakunnallinen vammaisten henkilöiden henkilökohtaisen budjetin hanke, sosiaaliturvauudistus ja monikanavarahoituksen purku muutamia mainitaksemme.

Tämä tarkoittaa, että vammaisten perus- ja ihmisoikeuksien perusta pirstoutuu useaan rinnakkain ja osittain päällekkäin valmisteilla oleviin lakihankkeisiin, jolloin myös osittain sote-uudistuksen aiheuttamat vaikutukset vammaisten ihmisten oikeustilan osalta on vaikeaa ja haasteellista arvioida. Toivommekin perustuslakivaliokuntaa arvioimaan lakiesitystä kokonaisuutena vammaissopimuksen ja vammaisten perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta kokonaisuudessaan.

Vammaisfoorumi ry

Sari Kokko
puheenjohtaja

Tarja Parviainen
varapuheenjohtaja

Lisätietoja

Invalidiliiton lakimies Elina Nieminen 044 765 0663, elina.nieminen@invalidiliitto.fi

Vammaisfoorumin puheenjohtaja, Näkövammaisten liiton järjestöjohtaja Sari Kokko 050 401 5802, sari.kokko@nkl.fi